

RÉGI PATIKÁK PEST MEGYÉBEN A XVIII—XIX. SZÁZADBAN RÁCKEVE

LENGYEL JÚLIA

Ráckeve a mai Pest megye legrégebb települései közé tartozik. Csepel szigetén, a soroksári Duna-ág partján fekszik. A sziget előbb az Árpád-házi fejedelmek, királyok és királynék, majd a Savoyai család birtoka volt. Ráckeve helyén hajdan Szent-Ábrahám-Teleke nevű helység állott. 1439-ben a török betörések elől az Alduna melletti Kevérről menekülő jómódú rácok települnek ide és Zsigmond királytól szabadságlevelet kapnak. A helységet előbb Kis-Kevének, majd Rác-Kevének nevezik. [1] Csepel szigetét a törökök kétszer is feldúlják. Ráckeve még 1730 körül is szegényes faluhoz hasonlít és csak a XIX. században indult ismét virágzásnak. Az egészségügyi ellátás is későn kezd kibontakozni.

Az első levéltári adatok arról tanúskodnak, hogy 1767-ben még nincs patika Ráckevén. [2] Az első bejegyzés 1786-ból származik, *Marcus Ottó* nevű „*Apothecarius*” működik ekkor Ráckevén. Nevezetesen a budai Helytartótanács 1786. jun. 27. keltezéssel leiratot inté: Pest megye illetékes hatóságához. Az irat — többek között —, felszólítja Marcus Ottó ráckevei apothecariust, hogy az egyetemi vizsgának vesse alá magát és diplomáját mutassa be. [3] Ugyanezen év aug. 8-i keltezéssel a megyétől a Helytartótanács-hoz intézett iratban egyebek mellett olvashatjuk, hogy Marcus Ottó ráckevei patikus hajlandó magát a rendelkezéseknek alávetni, de a vizsgákat kénytelen elhagasztani, mert nincs pénze a diploma költségeire és kéri, hogy a vizsgákat később tehesse le. [4]

A Helytartótanács válaszána fordítása a következő: [5]

„*Nemes Vármegye!*

Ami a ráckevei gyógyszerészletti megkaptuk a felterjesztést és a megyének azt válaszoljuk, hogy a kir. e. ü. normák rendelkezése szerint a szegényektől vizsgádját követelni nem szabad. Ennek a gyógyszerésznek rövid időn belül meg kell a diplomáját szereznie. Amennyiben ennek nem tesz eleget, úgy a patikáját más vizsgázott egyénnek kell átadnia. Kelt Budán 1786. okt. 17-én.

Helytartótanácsi Hivatal.” (aláírás olvashatatlan) (1. ábra)

Marcus Ottó azonban nyilván nem tett eleget a felszólításnak, mert már 1787-ben *Burkhardt (Burghard) András* a patikus Ráckevén. Erről tanúskodik az az okirat amelyben Petényi ráckevei seborvos feljeleníti Burkhardt Andrást, hogy nem az előírásnak megfelelően készítette el a gyógyszert. [6] A vizsgálat Burkhardtot igazolja. [7] Ő azonban nem kíván Ráckevén maradni és még azon év októberében (1788) kérelmezi Vác város Magisztrátusától, hogy gyógyszerétárát Vácra helyezhesse, de folyamodványát elutasítják. [8] Kérését 1790-ben megismétli, a váci Magisztrátus azonban fölöslegesnek tartja az Irgalmasrend gyógyszerétára mellett egy második patika létesítését Vácot.

E próbálkozások ellenére, úgy látszik, hogy Burkhardt véglegesen szándékozik letelepedni Ráckevén. Ezt igazolja a ráckevei tanácsi közgyűlési jegyzőkönyv több bejegyzése. Az 1789. máj. 5. — 81 sz. tétel alatt olvashatjuk:

44274

Inclite Comitatus!

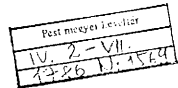
Relatione sua, intuitu Pharmacopoeae Lactitene sub B. de laeentis
 gestita, accepta; S. huius Collegii presentibus recitatur: ut,
 cum Vigore B. Normalium Regiarum ab inopibus in Urbe nulla
 propterea Taxa ad Examine dependi debeat, apothecario huius
 brevem Terminum praefigat, sub quo idem lib. de huius pro-
 duendo ab Universitate Diplomate providere, eademque
 sicut legitime, secus vero Apothecam hanc suam ductu
 Normalium alteri regulariter examinato Individuo cedere
 teneatur. Datum ex Consilio Regis Locomuli Hgco
 Bude die 17° 8^{bris} 1780. celebrati.

Ad officia paratissimi.
 C. Chm. H. H. H.

Frans Jahnke

Collegii Pesthensis.

Code

„Burhard (Burkhart-szerző) András Apothecarius Instanciája el olvasván mellyben Hugyei Pusztákon Gyökereket és Medicinákhoz való Szereket szedetni instálja, mivel a földek Gazda számára Felséged parancsolatja szerint fel vannak mérve. Következendőképpen ezen Magistrátusnak már földjét fel osztani meg nem engedheti azért a Birtokos Gazdákhoz kívánságának meg nyérése végett az Instans Utasittatik”. [9]

Egy aug. 8-i bejegyzés pedig Burghardt András patikus gyógyszer elszámolását tartalmazza, a 137. sz. tétel alatt.

A ráckevei Tanács 1791-ben nem kevesebb mint 476.44 forintot fizetett ki gyógyszerek fejében a ráckevei patika részére. [10]

Burghardt ekkor még jól bírja magát anyagilag: ezt a tanácsi jegyzőkönyv 1792. márc. 16. 106. sz., valamint a júl. 7. 148. sz. tételei igazolják. Az előbbi két kert vásárlásáról, az utóbbi egy ház-helyre bejelentett igényéről szól. [11]

Adonyi Burghard András nemesember. A pesti kir. egyetemen 1787. okt. 8-án vizsgázott, approbált gyógyszerész-mester. A diploma megszerzése után közvetlenül Ráckevére került. Az 1796. évi gyógyszerertári vizsgálati jegyzőkönyv szerint, gyógyszerertárát gondosan vezeti, a gyógyszerertár anyagai, készítményei kifogástalanok, rendelkezik az előírt szakkönyvekkel, segédje és gyakorko-ka van. Szorgalmasan gyűjti a környék gyógynövényeit és azokat gondosan szárítva és megfelelően tárolva tartja. A jegyzőkönyv aláírója *Retteg Ferenc* megyei fizikus. [12] (2. ábra)

Érdekes bejegyzés olvasható a ráckevei tanácsi jegyzőkönyv 1798. aug. 24-i 139. sz. alatt:

Retteg vármegyei fizikus beadványa „Buchard” (Burghard) ráckevei patikus ellen, mely szerint Burghard adósa maradt 24 forinttal. Burghard válasza: Ő nem köteles „patikája egypár visitáció-jáért három-három aranyat fizetni”. [13]

A következő adat 1801-ből származik. A megyei orvos jelenti, hogy „A Ráckevei el romolva volt Apothea Megye beli orvos Urnak a mai napon kelt Jelentése szerint hibáibul annyira meg tisztított s olly jó féle orvosi szerekkel provideáltott, hogy minden orvosságokkal élőknek bizodalmtát méltán érdemellye.” [14]

Valószínűleg ekkor már *Giessel Ferenc* a ráckevei patika tulajdonosa, aki később is sokat költ a patikára.

Giessel Ferenc 1803-ban és 1804-ben 2.060 forint kölcsönt vesz fel *Müller Ferenc* pesti patikus-tól ráckevei patikája felszerelésére, amit törleszteni nem tud. Kintlévőségeit sem tudja behajtani. 1809-ben panaszt nyújt be a Tolna megyei Magisztrátushoz, amelyben azt panaszolja, hogy a grabóczi „*Rátz Klastromosok*” 60 Frt-tal tartoznak. Tolna megye bírása, *Zbiskó József* azt válaszolja, hogy az ügyet kivizsgálták. Az orvosságokat *Michaelevich Melanius* a klastrom volt előljárója, nem a klastrom részére, hanem saját szükségletére vásárolta. [15]

Giessel végül is teljesen eladósodik. 1811. év Szent András havának 27. napján három pecsétellátott végrendeletet helyez el a ráckevei levéltárban. A végrendelet a közgyűlési tanácsi jegyzőkönyvben 3656. sz. alatt van bejegyezve, míg közvetlenül utána a 3657. sz. számon az olvasható, hogy Giessel terhére a Pesten bemutatott adósléví alapján 2060 forint tartozás betáblázása került (intabuláltott). [16]

Időközben, 1808-ban *Pintér József* ráckevei gyógyszerész nevével is találkozunk a feljegyzések között. [17] Róla több adat nem került elő, azonban valószínűleg a fia az a *Pintér József* ráckevei patikus aki *Schuster* professzornál végzett tudományos munkát. Dolgozatának címe: Gyógyszeres értekezés a vasanykémletről (Cyanuretum ferri) és a fojtósavas higacsról (nitrás hydrargirosi), (Pest, 1829). [18]

Ezidőtájt a ráckevei patika sűrűn cserél gazdát. 1823-ban *Chudik János* „Apothecarius” nevével találkozunk Ráckevén. Egy bejegyzés: Chudik János apothecarius megegyezik *Kuzovits Mihály* özvegyével, hogy az orvosságok árának hátralékát borban egyenlítsé ki. [19]

Érdekes adat *Órkény Ferenc József* 1835–36-ból származó, Ráckevére vonatkozó adata. „*Va-gyon itt gyógyszerertár is, mellnek tulajdonosa Ófen Alajos Ur*”. [20]

Inclita Universitas!

Pharmacopoea ut fontem ex quibus amissa Sanitatis populi hinc
 videnda: Consideranda, inq. neque plurimum-Reipublicae interesse
 ut in limpiditate detur, a aliqua depravatione hinc nimium ob-
 noxia: Conferentur.

Quare Inclita Universitatis Mandato, ad Mentem Altissimi-
 nam Sanitatis Normalium-^{delic. 2. Aprilis 1770.} et specificae
 Normae Officii Medicis praescripta § 4ta Pharmacopoea huiusmodi
 Petitioni Physici contentis obnoxia, Subseques Specificam
 ad visitari; Summe intentus; et Omnia ad Mentem malaudator
 Altissimorum Normalium specificae eisdem Agendi Normae pro
 Pharmacopoli § 5ta et 6ta praescripta: adaequate impleantur.
 quorum Tenorem hinc humilime admissa Relationes continens.

Relatio Physico-Medica A.

Anno 1795 Die 14ta Augusti ex Mandato Inclitae Universitatis Col-
 legii, Petiti, et Societatis Medicorum per infra scriptum ad mentem
 Altissimorum Sanitatis Normalium visitata est Pharmacopoea
 in Appido Raczkey;

Quae Possessorum Proprietarium habet Andream Durbarek per Regiam
 Scientiarum Universitatem Pfortensem 8to Octobris 1787 examina-
 tum et approbatum.

Sodales, Titoneve Desideratus absente in plantarum Collectione hanc re-
 media dispensat Joannes Biedony; Adem in Pralibata Societatum Unive-
 rsitate 19to Augusti 1786 approbatum (Chirurgus).

Libri Pharmacologici, quibus haec Apotheca gaudet. Sunt:

Pharmacopoea Bovia: Austriaca.

Parva eadem
 Ponderibus et mensuris ad Viciniam Vrennensem accomodatis dispensa-
 sat remedia.

In Plantarum Conservatorio seu Parimento presicandis et asservandis plantis. Omnis requisita qualitas, prouti in plantis ipsiis pro magna parte desideratur; species na dicca, in statu ligata supponere esse, rationi consona a servato.

Laboratorium Chemicum in Celina, pro dum pauca et supplectilibus tum Chemicis tum Pharmaceuticis provisum invenit.

Conservatorium Aquarum vel Celariorum, validum, solis radiis obnoxium, munditie caret; species inibi servandas, succos, aquas, azungis Ungrenta tollerabili ab hac qualitate deprehendi.

Officina Pharmaceutica in hinc Publici sed ampla, species tamen ibidem asservanda: Utline, Munditie, asservandi modo. Carent.

Composita Remedia, juxta Pharmacopoeam Austriacae Provincialisem Confecta: sal bona nota deinde accendi. Prodiis, vitae Confectas, Spiritus, Tincturas, Extracta Decocta, Infusurae, Pulveres, Unguentis, vicia tenuitate pariter, etia aetherea pauca, plurimum spiritibus rectore destituta spiritibus vidi. Unguenta ad normam quidem confecta, imunde tamen asservata exnotavi. Emplastra etia bona nota erant, ut prope paucitatem habuit. Balsamum, balsum, mum, pulveres etia invenit; deinceps in receptis, vitiis, inclusis asservari macepi. Conservata, Extracta pauca, recte tamen confecta erant. Venena, Medicamenta etia curia secum sine reclusa habuit.

Cum itaq Pharmaceuticam hanc in multis ad Al. officinarum Normalium jussu alienam deprehenderim, impetui devere, ut quantoties se legitis prescriptis confectis, sociis, se parum in simili casu deficiat incursum. Qui in recens struam mea que consumendam bonum se proxime transacturam: ibiq omnia in statum Capientem redacturam: Cum sancte promittetur, esse conferem futuram; ut etiam visitaretur.

Quae dum penultimae sepe, proa iam submissione amovis

Ejusdem Incolita Universitatis

Actum ut supra

humillimus Servus
Franciscus R. H. J.
Subst. Typicus

A név valószínűleg téves, mert a későbbiek során *Oken Alajos*, sőt *Okenfusz Alajos* névvel egyaránt találkozunk egyidejűleg a ráckevei gyógyszerertárral kapcsolatban. A fentieket igazolja az 1840 szept. 9-én kelt gyógyszerertár-vizsgálati jegyzőkönyv:

„*Rácz-Kevi városában létező Szt. Háromság című Gyógyszerertár mellynek tulajdonosa Oken Alajos R. Cath. 29 esztendő s született Budán, 1839 esztendőben szerzetetett gyógyszerész mester. Beszél Magyarul, németül, Diákul és keveset Oláhul.*” A jegyzőkönyv szerint a gyógyszerertár kifogástalanul felszerelt, a gyógyszerek „*megvizsgálva jók és hibátlanoknak találtattak*”. [21]

(Egy 1850-ben kelt bejegyzésben viszont az Okenfusz név fordul elő.)

„... *a helybeli patika melly a város tudomása szerint mindig szabad adás vevés alatt állott s mellynek eredete bizonytalan jelenleg Okenfusz Alajos tulajdona a' ház azonban hol a' patika kvan az Uradalomé*” ... [22]

Okenfusz 1851-ben távozni kíván Ráckevéről Mexikóba, hol családja tartózkodik és útlevele nyújt be kérelmet. A kérelemhez a tanács a következő ajánló sorokat csatolja:

„*Okenfusz Alajos iránt — kiről a Tanács sem politikai, sem erkölcsi tekintetben nem tud semmi rosszat s kit békés jellemű egyénnek ismer — egy jó bizonyítvány rendeltetik kiadatni*”. Az akta aláírója *Joanovics György* főszolgabíró. [23]

Görtl Ernest gyógyszerész névvel Ráckevén először 1844-ben találkozunk, bár ekkor még, mint a fentiek igazolják, Okenfusz Alajos a gyógyszerertár tulajdonosa. 1850-ben viszont *Dr. Káló Károly* már *Görtl Ernő* helybeli patikust panasolja be, hogy rossz orvosságot készít és távollétében diploma nélküli segédje látja el a munkát. 1851-ben *Görtl* ellen *Joanovics* főszolgabíró is panaszt emel. *Görtl* a vádakat visszautasítja és „*alacsony rágalmaknak*” nyilvánítja. [24]

Görtl Ernő gyógyszerész, diplomáját 1840-ben szerezte, családos, felesége *Jeszenszky Eszter*. *Görtl* 1844–1859 között működik Ráckevén. [25]

1860-ban a ráckevei tanács már *Vargai Antal* nevére fizeti ki a gyógyszereszlámlát, 51 forintot. [26] A Magyar Gyógyszerészek Évkönyvében azonban még 1862-ben is *Görtl Ernő* szerepel, mint ráckevei gyógyszerész. [27]

Vargai Antal gyógyszerész 1830-ban született, diplomáját 1855-ben szerezte, ekkor már ráckevei lakos, mint ezt az adókönyv is igazolja. [28] Tehető polgár, családos, házzal, földdel rendelkezik. [29–32]

Oláh szerint 1857-ben még az ő tulajdonában van a ráckevei reáljogu, a Szentháromságról elnevezett patika. [33]

Ugyanakkor a Gyógyszerészek Naptára 1837–74-es kiadásának adatai szerint *Zacsovics Iván* a ráckevei patika tulajdonosa. [34]

A különféle gyógyszerészi évkönyvek adatai szerint a század végéig 1879-től *Drasnyák Frigyes*, 1883-tól *Bicskei Béla*, 1891-től *Wéhner Ede* gyógyszerészek dolgoznak Ráckevén. [35–36]

Az előforduló ellentmondó adatokat csak egy esetlegesen előkerülő levéltári okirat tisztázhatja.

A több mint kétszáz éves hagyományal rendelkező ráckevei gyógyszerertár a mai Pest megye egyik legrégebbi gyógyszerertára. Nem egy tulajdonosa, kezelője igazi hivatástudattal, szakmászere-ttel látta el munkáját, mint például *Burkhardt András*, aki szorgalmasan gyűjtötte a gyógynövényeket, sőt elismert hozzáértéssel termesztette is azokat, vagy *Oken Alajos* aki nemcsak lelkiismeretes szakember, mint ezt a gyógyszerertár vizsgálati jegyzőkönyvei is igazolják, hanem városának megbecsült polgára is volt.

A ráckevei gyógyszerertár a maga idejében jelentős szerepet töltött be nemcsak Ráckevén, de a mesz-szi környék gyógyszerellátásában is, hiszen a XVIII. századnak még a második felében is alig található patika a mai Pest megye területén.

JULIA LENGYEL D. Pharm
pharmacist
Ernyey Library of Hist. of Pharmacy
H-1084 Budapest, Mátyás tér 3.

Summary

The author attempts to reconstruct the history of the pharmacy of a small Hungarian village, Ráckeve. On the evidence of the data, based mostly on archival researches, the author sketches the development of the pharmacy from the end of the eighteenth century up to the modern times.

IRODALOM

1. Magdics I.: *Dipl. Raczkviense I—XI*. Székesfehérvár, 1888. 1—272. p.
2. Pm. L.T. PPS.Vm. Közig. lajstr. N 1345 1767
3. Pm. L.T. PPS.Vm. IV—2—VII N 3263 1786
4. Pm. L.T. PPS.Vm. IV—2—VII N 1117 1786
5. Pm. L.T. PPS.Vm. IV—2—VII N 1569 1786
6. Pm. L.T. PPS.Vm. IV—2—VII N 4678 1788
7. Pm. L.T. PPS.Vm. IV—2—VII N 2852 1788
8. Pm. L.T. PPS.Vm. IV—2—VII N 8107 1788
9. Pm. L.T. Közgy. jk. Ráckeve 1777—92. 81. 1789
10. Pm. L.T. Ráckeve mutató IV. 3. C. 472. 1791
11. Pm. L.T. Közgy. jk. Ráckeve 1777—92. 106. és 148. 1792
12. OL. film C66 N F5 1484 1769
13. Pm. L.T. Közgy. jk. Ráckeve N 139 1798
14. Pm. L.T. Ráckeve mutató IV. 3. C. N. 2306 1801
15. Pm. L.T. Közgy. jk. N 1331 1811
16. Pm. L.T. Közgy. jk. N 3565, 3657 1811
17. Pm. L.T. Ráckeve mutató 1793—1850 N 793 1808
18. Schuster J.: *Gyógyszeres értekezések*. Pest, 1829.
19. Pm. L.T. Ráckeve mutató 1793—1850 N 30 1823
20. Rádóczy Gyula szóbeli közlése
21. OL. film C66 3 N 560 1842
22. Pm. L.T. Ráckeve mutató 1793—1850 N 734 1850
23. Pm. L.T. Ráckeve Közgy. jk. N 591 1851
24. Pm. L.T. Ráckeve Közgy. jk. N 816 1850
N 590 1851
N 607 1851
25. Pm. L.T. Ráckeve Szolgabírói mutató $\frac{2777}{86}$ 1854
Közgy. jk. 1851—56 N 376 1854
26. Pm. L.T. Ráckeve mutató N 945 1860
27. *Magyar Gyógyszerészek Évkönyve*. Temesvár, 1862.
28. Pm. L.T. Ráckeve Adókönyv 620 sz. 1855
29. Pm. L.T. Ráckeve mutató N 945, 1012 1860
30. Pm. L.T. Ráckeve mutató N 1036 1863
31. Pm. L.T. Ráckeve mutató N 778 1867
32. Pm. L.T. Ráckeve mutató N 1294 1868
33. Oláh Gy.: *Az Eü. személyzet és a gyógyszertárak statisztikája Magyarországon 1875 évről*. Bp. 1876.
34. *Gyógyszerészek Naptára 1873—74*
35. *Gyógyszerészek Naptára 1879—83*
36. *Gyógyszerészek Naptára 1891*.